

ASLAN ŞAHLA İBRAHİM

Allahın adıyla başlayaq. Rey mülkündə Zülal şah var idi. Dər-yalar mürəkkəb olsaydı, meşələr qələm olsaydı, onun devletini yazıf qurtartarmaq olmazdı. Çox adil, çox alicənab, xalqını istəyən bir bəndəydi. Zülal şahın Allahın verdiyi payı bir cüt evladı var idi. Böyük oğlunun adı Aslan, kiçik oğlununki İbrahim idi. Allah-təbarak-təallahın qəzasınnan-bəlasınnan heş kim uzaxlaşa bilməz. O, istəsə, yaxşı verər, istəsə pis. Allah sizə yaxşı nəsib eləsin İnşallah.

İbrahimnən Aslan şahın anası Əminə xanım dünyasını dəyişdi. Zülal şah qaldı dul. Zülal şahın arvadı dünyasını dəyişənnən sonra Aslannan İbrahim meyillərini atalarına saldılar, atanın həndəvərində gəzməyə başladılar. Oya (ov) gedərdi, oya aparardı, toya gedərdi, toya aparardı. Evladlarının yaxşı elm öyrədən müəllimləri varıydı. Ancaq Zülal şah günü-günnən neynədi? Xalxa zülm eləməyə başladı. Ağsaqqallar, qarasaqqallar yığıldılar ki, ay camaaat, şah həməşə nətəhər şah idi, indi niyə belə oluf? Bunun arvadı yoxdu, onunçün bizə zülm eliyir. Gəlin yığılax, munu evləndirək.

Bir gün fikirli-fikirli Zülal şah küləfirəngidə oturuf dünyanı seyr eliyirdi. Qapısında böyük bir çinar ağacı varıydı. Çinar ağacının başında bir sağsağan yuva qurmuşdu. Bunnar həmməşə mehriban uçuf cüt gələrdilər. Bir gün biri gəlmədi. İki gün keçdi, sağsağanın biri gənə gəlmədi. Üç gün keçdi biri gəlmədi. Dedi, görən noluf? Dördüncü gün gördü kü, ayrı bir sağsağan gəldi. Gəldi yuvuyu uçuruf-sökdü, başladı təzədən tikməyə.

Zülal şah dedi ki, qoy ağsaqqallar nə deyir desin, mən evlənməyəcəm. O təzə gələn analıx mənim uşağlarımı mənənnən ayrı salajax, ona görə də mən evlənmərəm. Olmadı. Aradan iki il, üç il keçdi. Aslan şah çatır on səkkiz yaşına, İbrahim isə on altı yaşına.

Ağsaqqalların, elin-obanın deməsinnən Zülal şahı evləndirəsi oldular. Zülal şaha kimi alax, kimi alax qonşu padşahlıqda, padşah ölüf arvadı dul qalıf. Bizim şahımıza o gəlin ləyaxdı, onu gətirəh. Getdilər, danışdılar, aldılar. El qaydası, el adəti. Dambıradum bir toy çalınası vaxtı İbrahim dedi:

– Aslan, bizə ana gələr, gəlsənə biz də onu yaxşı qarşılayax.

– Ay qardaş, sən mənnən ağılısan.

Hərəsi bir at mindi, özünün başının dəstəsinnən cavan oğlanlar, atı çapa-çapa gəlinin qavağına çıxdılar. Gəlin rübəndini belə qaldırır baxanda gördü bir cüt oğlandı. Biri yolun altınnan, biri üstünnən gələrdi. Dedi, ilahi, görən hansıdı mənimki?

Gəlin gəlif şah evinə yerrəşdi. Axşam gəlin otağına gələn Zülal şahı görəndə gəlin yaman pozuldu. Söhbət əsnasında soruşdu ki, kişi, sənin evladın-uşağın nəyin var?

Zülal şah dedi:

– Bir cüt oğlum var.

– Olarmı onlarnan mən tanış olom?

– Niyə olmur.

Aslannan İbrahimi hüzuruna çağırdı. Oğlannar gələndə qız baxdı ki, həmən oğlannardı. İbrahim Aslannan boylu-buxunnu, həm də gözəl idi.

Gəlin dedi:

– Babası, bu İbrahimi taa ver mən tərbiyə eyliyim, Aslanı sən tərbiyə elə, görək kim yaxşı tərbiyə eleyəjək.

Bu minvalnan aradan bir il keçdi, iki il keçdi. Analıx İvrahıma günü-günnən vurulmağa başladı. Bir gün soruşdu:

– İvrahım, sənin babyan xəzinəsi harda, silahları harda, malı-mülkü hardadı? Mən öyrənməh istiyirəm. Mən buranın xatunuyam, axı.

– Anacığım, baş üstə. Bax bura bu otaxdı, bura bu otaxdı. Burda bu silahlar saxlanıler, burda bu əmrlər veriler.

Hamsını göstərə-göstərə taa istintaq otağına gətirdi. İstintaq otağında bir məngənə var, salelər ora sıxellar, başdeyellar döyməyə.

Analıği İvrahıma dedi:

– Gəl bir gir buruya görüm nə təhər sıxıler.

İbrahim girən vaxt qadın onu sıxıf dedi:

– Mənnən olorsan ol, olmorsan səni bu saat sıxıf öldürəjəm.

Bu yerdə görək İvrahım nə deyəjək biz deyək, siz şad olun:

– Ana, ana.
– Kəs səsini maa ana demə, mən sənin anan döyüləm. Mən sənnən nə tələb eliyirəm. Sən nə deyirsən?

Onda qulaq as:

Haqqın varlığına itaət eylə,
Yaqın bil ki, üstümüzdə var, ana.
Mən oğul, sən ana, insafın olsun,
Evladına olma zülmkar, ana.

– Oğlan, oğlan, heç elə sözlər danışma. Mən istədiyimə nail olajam. Allah dediyin var, ona da inanmeram. Sənnən mən kəm almalıyam.

İvrahim:

– Qulaq as.

Mərd iyidin gözü-könlü tox olar,
İstədiyini verər, azın çox alar.
Öz əməlin öz sinənə ox alar,
Eyliyər sinəni tarimar, ana.

İbrahimi məngənədə sıxdığı az deyilmiş kimi, üzünə də bir-iki şapalax vurdu, 1-2-də yumruq ki, bə mənən olajaxsan, olmu-yajaxsan?

Onatan İvrahim aldı birin də:

İbrahimə bu zülmü az eylə,
Oynayıb-gül Zülal şaha naz eylə.
Geyin, sallan özünü sərvinaz eylə,
Bir cüt oğlunu et bəxtiyar, ana.

Bu zaman Zülal şahın vəziri ordan keçirmiş! Qadın bunu görən kimi İbrahimi açır buraxır:

– Ədə, sənnən zarafat eliyirdim, səni sınıyırdım. Sən mənim əzizimsən, gözümsən – deməhnən iş-işdən keçmişdi.

Arvad gördü bunları daha heş kim eşitmeyir, naznan bir şey olmuyacağ. Deyir, neynim, gəl buna şər at. Odu ki, üst-başını, donunu cırır özünü eşiyə atdı.

– Ay vəzir, hay eylə, ay vəkil, hay eylə bu uşax məni qoymur dincəlməyə.

Zülal şaha xavar çatdı ki, öyün yıxılısın, iş belə oluf.

Arvadı Zülal şaha dedi:

– Mənim kişim sənsənmi, yoxsa oğlun İvrahımdımı?

Zülal şah dedi:

– O nə deməhdi?

Qadın:

– Gör məni nə hala salıf.

Vəzir belə geridən baxdı dedi:

– Şah sağ olsun, görünür bu qız onun üstünə gedif, onunçün donu burdan cırılıf, amma oğlan bunun üstünə getsəydi geri yanan cırılardı donu. Oğlanda günah yoxdu.

Arvad sözü keçərli olur, kişinin də aqlını aler. Zülal şahın beynini başdadı qurd yeməyə. Gah dedi bunnarı mən neynim, İvrahım, səni mən neynim, dar ağacına verem, öldürəm, ya sürgün eliyim?

İbrahim dedi:

– Baba, hökm sənindi, nə istəyirsən elə.

Şah:

– Oğul, qiymeram, onda səni sürgün eyliyirəm.

Aslan irəli durdu:

– Baba, mənim qardaşım heylə iş yapmaz, indi ki onu sürgün eliyirsən, mən də onnan gederəm.

Şah:

– Get, sən də onnan qalmazın biri olajaxsan.

Aslannan İvrahım ordan ayrılmaq istiyən vaxtı:

– Baba, bə bizə bu ata payınnan bir şey düşmormü?

Şah dedi:

– Vəzir, onların hərəsinə bir dür ver.

İbrahim yaxın qoymadı. Dedi:

– Aslan, maa lazım döyül. Bu cahı-calal lazım oluyannan sonra mənim nəyimə gərəhdi bir dənə dür.

Fərraşdar bunnarın qollarını bağlayıf qavaxlarına saldılar. Gəlhagəl, gəlhagəl, günə bir mənzil gəlif bir böyük köhnə qəbir-sannıgım üstünə çıxdılar. Fərraşdar da cavan oğlanlardı, hamısı ca-

na doymuşdu, yazıxları gəldi dedilər, gedin Allah işinizi ovandına salsın, dağılışdılar getdilər.

Bunnar qəbirsannıxda dayanası oldular. Yoruldun karvana, yatmağ istədin qəbirsana üz tutgunan. Heç kəs səni qurdalamaz. Bazara gedif yatsan, savaxatan səni soyallar. İki qardaş burda qalmaxda olsun. Allah verənnən nə var idi paylaşdılar, bölüşdülər, yedilər, dincəlməh istədilər. Savaxınız xeyrə açılısın. Savax açıldı.

Aslan dedi:

– Qardaş, İvrahım, görürəm sən çox yorulufsan. Bu yaxında məzaristanın yaqın ki, kəndi, şəhəri var. Gedim ordan çörəhdən, təamınnan tapem gətirem. İnşallah, dizin taqata gələr, yolumuza başdıyarıx.

Aslan şah qardaşını məzarrıxda qoyuf, özü tərpendi. Dağın üstünə qalxmışdı ki, gördü yekə şəhər var dağın arxasında. Yavaş-yavaş gələndə ey, gördü nə qədər xalxdı qırağa çıxıflar. Oyun göstərellər, nədisə maat qalıflar. Aslan soruşdu:

– Qardaş, bu nədi?

– Oğul neynersən, sən qəribsən işnin dalınnan getsən.

– Yox, bilməy isteyirəm.

Burda padşah ölüf, dövlət quşu uçurdurlar, o quş kimin başına qonsa onu padşah seçəcəklər.

Bu da onların arasına qatılıf baxer. Bu zaman vəzir hasarın üstünə çıxer. Bir quş uçurtduror. Quş da hərrəndi, firrandı gəlif Aslanın başına qondu. O burdan bir kəsəh, bu burdan daş ki, bu kimdi, yerri döyül, nəçidi bunun başına quş qonuf? Quş yanılıf, quşu təzədən uçurdun. Quşu Aslanın başınnan götürüf aparıf təzədən uçurtdular. Quş yenə hərrəndi, firrandı, gəldi təzədən Aslanın başına qondu. Camaat yenə başdadı, bu quş deyən yanılıf. Aslanı apardılar saldılar meçidin içinə, qapını da bağladılar. Gətdilər quşu uçurtdular. Quş uçdu, getdi meçidin bir yerinnən girif gəldi yenə qondu Aslanın başına. Vəzir, vəkil dedilər baxın görün kimin başına qonuf quş. Əyər əsli-zatı olanın başına qonufsa, çox gözəl.Əyər zatsızın başına qonufsa, bu quşu öldürəyin. Qapını açanda baxırlar ki, Aslan quşu əlində tumarlayıf deyir:

– Ay quş, əyər mənə qismət olsaydı atam Zülal şahın taxtı-taci nəsib olardı. Məni niyə incitdirərsən? Get kimin isteyirsən başına qon.

Onatan qarını aşdılar. Padşahımız sənsən ki, sənsən. Gələn, gedən buna qulluq göstərdi. Qardaş çıxdı yaddan. Aradan üç gün keçər, dördüncü gün idi. Bir yolçu çobannan çörək isteyir, çoban verər. Yolçu da çobanı döyüf zorla çörəy alər. Yolçunu götürüf zorla Aslan şahın yanına aparerlər ki, çobanı döyüf çörəyin alıf. O saat qardaşı yada düşdü. Taxtın-tacın hökmünə bax.

– Ey vəzir, mən taxtı-dəzğahı, şahlığı götürdüm. İndi gedəh bir şəhərin qəbirsanlığına baş çəkəh.

Vəzir öz-özünə dedi:

– Bizim bunnan qavaxkı padşah heç diriləri yada salmerdi, bu ölülərdən danışər.

Aslan şah İbrahimin dalınnan gəlməhdə olsun, sizə deyəjəm İbrahimmən, inşallah. O ki, Aslan şah İbrahimi burda qoyuf getdi, İbrahim axşamatan gözdədi. Axşam gəldi geje yarıyatan gözdədi. O vaxtı haramılar, quldurlar axşam gəzərdilər. Özü də tafdıqlarını yığdıqlarını qəbirsanlıxda bölüşərdilər. Qəbristanlığın böyrünnən bunnar gedən vaxtı İvrahim elə bildi ki, kəcavə geder. Dedi səsdənəm gəlsinnər mənə də götsünlər. Götürüf görəh “Kərəm gözəlləməsi”ynən burda nə deyir. Biz deyəh, siz şad olun.

Gedən, getmə gəlim mən də yetirim,

Gözüm yolda qaldı, gedən gəlmədi.

Bir əylənin, mən də sizə yetirim,

Gözüm yolda qaldı, gedən gəlmədi.

Quldur:

– Ayə, ayə, bir dayanın burda adam var, bunu tutağın.

– Ayə, yox.

Deyir, görən kimdi o gedif gəlmiyəni. Qoy o da gəlsin baravar bunnarı tutax.

Göydə bulud blum-bulum bulanar,

Yaralarım göz-göz olar sulanar.

Yalqız canım günböz üstə dolanar,
Gözüm yolda qaldı, gedən gəlmədi.
Onatan quldurlardan bir neçəsi geri dönüf İvrahımın dörd
yanını kəsdiilər. Görəh bu, axırda nə deyəjəh.
Sən mənim sultanım, sən mənim şahım.
Ərşə bülənd olub, amanım ahım.
Günbəzdə təh qalib yazıq İbrahim,
Gözüm yolda qaldı, gedən gəlmədi.
Qardaş gəlmədi deyən kimi İbrahimi hop götürüf apardıılar o
mağaraya ki, orda pay bölördülər. Payların hamısını böldülər
qurtardıılar. Ortada bir İbrahim qalíf. İndi də onu bölmədilər.
– Gəlin bunu öldürəh.
Bunların arasında Ziyad haramının evladı yox idi. O, İvrahimi
sahibsiz görəndə çox sevindi. Dedi, bunu özümə oğul eliyərəm, bu
çox yaxşı oldu. O deyir:
– Ay uşaxlar, ay camaahat mən sizin varı, pulu istəmerəm.
– Niyə?
– İstəmerəm, hamsı sizin olsun. Mən bu oğlanı götürüf özümə
oğul eyliyəjəm.
– Ay kişi, yaddan oğulmu olar, nə bilersən kimin uşağıdı?
Savax başına nə oyun açajax.
– Yox, mən bu oğlanı aparıf özümə oğul eliyəjəm. Bu gündən
də mən haramılığı, yol kəsməyi özümə haram bilerəm. Siz sağ,
mən salamat.
Atının tərkinə İbrahimi mindirif öz komasına gəldi. Həyat
yoldaşını çağırır:
– Arvad.
– Bəli.
– Allah-təbarakə-talla bizə zəhmətsiz belə evlad yetirif. Bax
bu oğlan sənin oğlundu, sən də onun anasısan.
Arvad iç köynəyini İbrahimin başınnan salıf, ayağınnan çı-
xartdı. Guya İbrahimi arvad doğuf. Bu günnən başdadılar ana-
oğullux eləməyə.

Sizə hardan xəbər verəjəm, görəh Aslan şahınm axırı nə oldu. O ki, çoban gəldi ki, bu qərif insan məni döyüf, çörəyimi əlimnən alıf o vaxtı qardaşı İbrahim yadına düşür. Deyir:

– Ayə, vəzir azad eyliyin, çörəhdən, puldan verin getsin, ac adama çörəh vermək lazımdı. Ac buraxmaq olmaz.

Çobanı da razı salıf, yola salannan sonra vəzirə:

– Ayə, sizin elin-obanın məzarsanlığı yoxmu?

– Nejə yox?

– Məni bir apar fatihə verəh.

Vəzir mat-məətəl qalır. Vəkilin üzünə baxer. Vəkil vəzirin üzünə baxır. Bu nətər seydi. Atlandılar, gəldilər qəbristana, yaxınlaşan vaxt Aslan şah dedi:

– Dayanın. Mən irəli gedif duamı eliyənnən sonra siz gələrsiniz.

Ancax Aslan şahın vəziri çoxbilmiş adam idi. Dedi:

– Ay camaat, bunun dərdi var.

Aslan şah gəldi o günbəzin yanına hansı ki, İbrahimi qoyuf gedif, gördü lələ köçüf, yurdu qalıb. Gözlərinən abi-leysan töhməyə başdadı.

Alçaxdan yapılib ucadır daşın,
Məzar sandıx, qardaşımı neylədin?
Atılsın kərpişin, qalması daşın,
Məzar sandıx, qardaşımı neylədin?

Qalalar içində yaman qalasan,
Qarğameram səni, verən qalasan.
İyiddər başına yaman bəlasan,
Məzar sandıx, qardaşımı neylədin.

Götürdü görək daha nə dedi:

Bayqu məskənisən ucalmaz başın,
Dağılsın torpağın, qalması daşın.
İvrahimsiz Aslan tökər göz aşın.
Məzar sandıx, qardaşımı neylədin.

O vaxt vəzir Aslan şahı qucaqladı.

– Əfəndim, biz elə bilirdih siz ölümlərin dərindən çəkirsiz. Sən demə özünün dərindən var imiş. Dərindən nədi, deyə bilərsənmi?

Aslan şah:

– Qulağ as.

Zalım fələh mənən yaman yağdı,
Qoymur salam bir nizaman dərdimi
Zülm eliyir el-obanı dağıdır,
Yaman saldı imtahana dərdimi.

Vəzir:

– Oğul, sənə nə dərindən var? Nə iştahına düşüfən? Burada təzə məzar yox, qəbir yox, nə özünü öldürürsən?

Aslan şah:

– Qulağ as.

İnnən belə ağlayaram gülməyəm
Ağladıqca göz yaşımı silməyəm.
Ağır dərtdi, bunu çəkə bilməyəm
Xudam versin bir çəkənə dərdimi.

Aldı görən axırıncı sözün neyə dedi:

Aslan şaham, qəm öyündə nökerəm,
Gözdərimnən abi-leysan tökerəm.
Özüm öz dərdimi pünhan çəkəyəm,
Deyəmməyəm hər yetənə dərdimi.

Əmr elədi xalx irəli gəlsin. Camaat hamısı ölüsünü ziyarət eylədi, quran oxutdu. Geri qayıdandan sonra taxta oturdu. Əmr elədi:

– Bunnan belə şəhərə nə qədər qərrib adam gəlir, yeməy yesə, pul almayın. Qərrib adam ola adı İbrahim ola. Mənim yanıma gətirərsiniz. Ölüsünü, dirisini bilərəm kim İbrahimi tapsa, o adamı dünya malından sirab eliyəyəm.

Aslan şah xalxla rahat yola getməkdə olsun, öz taxtında, sizə kimdən xavar verim, İbrahim əfəndidən. Ziyad xana oğulluq eyliyə. Ziyad haramı yox, daha Ziyad xan deyillər. Çünki, haramlıqdan əl çəkif. Səhər tezdən qalxellar, oya (ova) quşa, oruya-buruya axşam dönəllər övə. Analığı İbrahimi elə isteyir, elə isteyir ki, İbrahimnan bir saat da ayrılmaq təqdirində deyil. Hər gün gələndə eşiyə çıxər,

İbrahimi qarşılayır, yemək-içmək, bir belə beş belə ay keşdi, altı ay keşdi. Haramılar gördü ki, yox, işləri düz getmir. Neyniyək bu İbrahimdi, nədi bunu Ziyad xannan ayırax. Beş-altısı yığılıf bu haqda söhbət eliyirdilər, birdən bunların yanına bir qarı gəldi.

– Ədə, nədi nə xısın-xısın eyliyersiniz?

– Ay qarı, al bu beş-on manatı o Ziyad haramı özünə oğul götürüf, onu onnan eyləyə bilərsənmi?

– Atam-anam mənə gələsi nə var? Siz bir az pulu artırın.

Arvad gedir, başına döyə-döyə:

– Ay Gülsara, ay Gülsara bir eşiyə çıx. Boyy Allah maa ölüm versin. Belə gözəl ada neyə ləkə yaxır. Sənin adına nə sözlər danışılar.

– Nə danışılar?

– Çayxana qalmeyif, yeməyxana qalmeyef. Ziyad xanın arvadı bir gəlmə gədə ilə oynuyur. Bu nə diməkdi deyif, qarı çıxırdı.

Axşam üstü Ziyad xannan İbrahim gələndə Gülsara eşiyə çıxmadı.

İbrahim dedi:

– Baba.

– Hə.

– İş xarafdı.

– Niyə?

– Ya anam xəstədi, ya da bizdən bezif.

İçəri girəndə görür fis-fis fisqirer.

Gülsara:

– Bu avaranı-dığaranı niyə bura gətirifsən? Çayxana, yeməhxana qalmıyif, hər yerdə mənim adım çəkiler ki, filan kəs filankəsənən belədi.

Ziyad:

– Ay arvad, kim deyif, bu saat dilini kəsem?

– Yox, geni - geni (rədd ol) gözüm görməsin.

İbrahimin qollarını bağler. İbrahim dedi:

– Sana qurvan olum, məni hardan götürüfsən apar orda öldür, burda öldürsən qanıma saa halal elemiyəjəm.

Atın tərkinə mindirəndə geridən bir uşaq deyir:
– Ayə, bu gün bir qarı gəldi o, arvada nə dedisə, o, İvrahimi öldürməyə aparer.
Bunu İbrahimin qulağı aldı. Gəlif məzarıstna çıxanda Ziyad xan dedi:
– Oğul, kəlmeyi-şəhadətini de.
– Ay kişi kəlmeyi-şəhadətini niyə deyim? Mana şər atellar, özü də filan qarı.
– Ayə burda dur, gedif bu saat o qarıyı buruya gətirəjəm.
İbrahimin əlini-qolunu bağlayıf, daşın birinə möhkəm sarıdı, özü atdandı. İbrahim qərif adam məzarda gözü yuxuya geder. Yuxuda görür ki, bir nurani qoca buna deyir:
– Oğul, oğul, qalx, oğul.
İbrahim gözlərini açanda görür bir gözəl kişi qavağında duruf.
– Oğul, bismillah de.
– Bismillah.
– Oğul, Məhəmmədə salavat gətir.
– Gətirdim.
– Oğul, bu barmağımın arasınan belə baxanda nə görürsən?
– Şəhər görürəm.
– Özgə nə görürsən?
– Bir eyvan görürəm, orda bir gözəl qız duror.
– O qızı sənə, səni də o qıza buta verdim. Allah işini avand eləsin. Al bu badəni nuş eylə.
– Baba, o bizə haramdı.
– Deyil, bu o badələrdən döyül. Bu Yusifi Züleyxiyə yetirən badədi. Bu gözəlləri bir-birinə yetirən badədi. Allah-təala yetirdiyi gülabdı. Buyur, nuş elə.
Oğlan badəni başına çəkif, rəngi-hali dəyişməkdə olsun, bu qoca kişi də öz işində, öz yolunda. Allah-təala qarşımıza xeyirli insanlar çıxartsın, inşallah.
İbrahim gözünü açanda gördü ki, əli də açıxdı, ayağı da. Dedi:
– Mən dəli olmuşammı, kişiyi gözdüyürəm.

Bu vaxtı tappılıynan İbrahimin qabağını kəsdilər. Ziyad haramı da yannarında.

– Əylən, oğlan! O qarıyı görmədih. O qarıyı tapsaydım sənin işin şuluğ idi. Qarı tapılmadı. Kəlmeyi-şəhadətini gətir səni öldürəjəm.

– Nə üçün?

– Ona görə ki, sən mənim arvadıma göz dikifsən.

– Əfəndim, mən and içərəm elə şey olmuyuf.

– Yox, mən arvadıma inanaram, sana yox.

O vaxt aldı görəh “Mansuru” üstə İbrahim nə dedi:

Ziyad baba, bir allahı seversən,
Öldürmə xudaya bağışda məni.
Öldürərsən özünə sitəm edərsən,
Qadir mövlaya bağışda məni.

– Ay oğul, nə danışərsən, nə bağışdamağ, kəlmeyi-şəhadətini de, başqa ağına gələni söyləmə.

Qulağ as:

Anam yoxdu gözlərinən yaş tökə,
Bajım yoxdu zilf dağıda, saç tökə.
Qardaşım yox məzarıma daş tökə,
Məşçidi-minayə bağışda məni.

İbrahim də nalə edər dərdinnən,
Didərgindi ölkəsinən, yerinnən.
Müxənnət sözünnən, çuğul şərinnən
Ol Turi-Sinaya bağışda məni.

– Oğul, nə müxənnətdi, nə çuğulluğdu?

İbrahim:

– Bu gün qarına bir qarı gəlif, arvadına nə deyifsə, arvadın elə eliyif, gör o qarı kimdi, mənən nə isteyir?

Bu xavar keçənnən sonra buna yuxu gələr, haman nurani kişini yenə görür. Qəfil ayılında görür ki, əl-ayağı açıxdı. Deyir:

– Ayə, mən dəli olmuşam nədi, Ziyad haramını gözdüyürəm. Mən yoluma davam eyləməliyəm. Asta qaçana göy imam qənim olsun.

Tərpəndi nə tərpəndi. Xeyli getmişdi. Yollar uzun, mənzil uzun. Ağası göstərən yolnan getdi. Yolda qabağına bir kəcavə çıxər. Kəcavədə də qucağında bir cürə saz, bir qoca kişi oturmuşdu. Ancax İbrahimdə nə var? Heçnə yoxdu. Üzünü qoca kişiye çöyürüf dedi:

– Baba, baba sənnən bir iltimasım var, xaişim var onu yerinə yetirə bilərsənmi?

– Oğul, nədi de mən yerinə yetirəcəm inşallah.

Kecaveyi Əziz xoca dayandırdı. Dedi:

– Vallahi maa nəsə rast gələjəy. Ya var dövlət, ya özümə bir oğul tapajam.

İbrahim sallana-sallana geder karvanın yanına, görür dəvənin üstündə qoltuğunda saz qoca bir kişidi. Dəvədəkilər bir azuqə də düşürdüf İbrahimi də yannarına dəvət elədilər.

– Oğul, harya belə sərkəndə kimi gah yolun altına çıxırsan, gah üstünə?

– Baba, yorğunam, yol gələrəm.

– Oğul, hardan gəlif, harya gedərsən?

– Vallah, özüm də bilmerəm harya getdiyimi. Nədisə ağam maa bir şey tapşırıf, onun dalınnan gederəm.

– Oğul, necə ağam? Kimdi o ağa? (bəzi ustadlar Həzrət Əlinin adını çəker, bəziləri Xıdır İlyasın adını çəker. Cürbəcür yozumlar var!)

– Şəhərin içinən addıyan vaxta qapıda yığmax gördüm. Sənin kimi birisi də gənə var idi.

İbrahim dedi:

– Baba, eyvanın qavağı bu mənzərədə iydimi?

– Hə.

– Qızın fikri, camalı bu mənzərədə iydimi?

– Hə, oğul, sən nədən bilərsən?

– Olarmı o sazı maa verəsən?

– Oğul, sən saz çalmağı bilersənmi?
– Dünənəjən bilmerdim, bu günnən bilirəm.
Qulax as:

Xocalar xocası, xocalar xası,
Xocam, bir yarımnan xəbər ver barı.
Silinsin könlümün qalması pası,
Xocam, bir yarımnan xəbər ver barı.

– Oğul, oğul, o ki, sən saznan dedin, bir bəri tut mən də diyi-
jəm.

İbrahim sazı xocuya çöyürən vaxtı:

– Xoca baba alsım sənin qadanı. Oğul, sən adını de, mən
nişan verim – deyən vaxtı İbrahim aldı görəh:

Dərin, dərin dəryalara adadı,
Gözəllər dəstində dolu badadı.
Heyrat şəhərində bir şahzadədi
Xocam bir yarımnan xəbər ver barı.

Xoca:

– Oğul, özüm az gözümnən görməsəydim sana inanmazdım.
Doğrudanmı sən hax vergisisən? O qız sənin yolunu gözdüyür.

Mən gələndə pəncərədə durmuşdu,
Ağ üzünə halqa birçəh vurmuşdu.
Firəng qayğıyla telini burmuşdu,
Oğul, sən adını de, mən nişan verim.

İbrahim dedi:

– Baba, qulaq as.

İbrahiməm, şirin cannan bezərəm,
Özüm oxuduğumu özüm yazaram.
Nə müddətdir itgin qardaş gəzərəm,
Xocam, bir yarımnan xəbər ver barı.

Aldı Xoca Əziz belə cavab verdi:

Xoca Əziz xocaların gözüdü,
Sinəmin üstündə eşqin közüdü.
Heyratda Fətəli şahın qızıdı,
Oğul, sən adını de, mən nişan verim.

Bəli, Xoca Əziz keçavəsin rahatdıyıf, ayağa qaldırdı. İbrahimi qabaxda gedən kəcavənin üstə qaldırır sazı da əlinə verdi:

– Oğul, bu sazı innən belə sana verdim. Sən ki, sazı belə gözəl çaldın. Bu saz sana halaldı. Ancax mən səni o qıza yetirəjəm. Allah-təala görəh bizdən nə isteyir.

Bəli Xoca Əziz İbrahimi götürüf yola rəvan oldu. Heyrat şəhərinə xəbər düşdü ki, deməzsənmi bir keçavə gələr. O vaxtı minəh, maşın yox idi. Dəvələr idi, öküzdər iydi. Dəvələri görəndə camaat axışerdılar. Kim alasıdı, kim verəsidi, kim nə satasıdı. Ancax İbrahim dəvənin üstündə oturuf yırğalana-yırğalana gələr, saz da çiyində. Şəhərin ortasınnan keçən vaxtı Hürnisə hansı eyvanda yaşıyerdi. Hürnisə də özünə min bir zinət verib eyvana çıxıf tamaşa eyliyirdi. Ancax İbrahimi görə kim ağasının verdiyi vergi yadına düşdü. İbrahimi tanıdı. Gördü dəvənin üstündə çiyində saz olan oğlan yırğalana-yırğalana geder. Ancax bunnar qızı tərəfə heç fikir vermer. Onda qızdara deyir:

– Ay qızdar, mənim o sazımı gətirin. O sazı oğlana bir söz deyəjəm.

“Saritel” havasında görəh nə deer, inşallah:

Çiyində saz gedən oğlan,
Qayıt gəl bəri, gəl bəri.
Məni eşqə salan oğlan,
Qayıt gəl bəri, gəl bəri.

İbrahim him eylədi ki, sarvana ayə bir az da yeyin sür. Ancax Xoca Əziz dedi:

– Oğul, sən ona cavab verməsən qəbahət olar.

Orda götürüf görəh İbrahim nə deyir:

Məni eyləmə yolunnan,
Get Pərim, gələ bilmərəm.
Bülbül ayrılmaz gülünnən,
Get, Pərim, gələ bilmərəm

Elə bil Hürnisənin başına qaynar su töhdülər ki, ayə, bu dəli oluf, sarsağleyir nə deyir. Hancarı gələ bilmərəm, görəh nə deyir:

Çox işlər etdim irada,
Sənin ilə işdim bada.
İstərəm yetəh murada,
Qayıt gəl bəri, gəl bəri.

İbrahim dedi:

– Yox-yox, ay xanım, sən deyən yoxdu, mən yol gedəsiyəm.

İbrahim:

Eşidəm söhbət sazını,
Çəkəydim işvə-nazını.
Fətəli xanın qızını
Get, Pərim, gələ bilmərəm.

O vaxt Hürnisə dedi:

– Ayə, o dediyin mənəm da:

Hürnisəyəm, çoxdu ahım,
Bilmerəm nədi günahınm?
Mən sənə qurban, İbrahim,
Qayıt gəl bəri, gəl bəri.

İbrahim dedi, ayə, bu zalımın qızı adımı da tanıyır. Yəqin
ərənnər dediyi gərəh imiş. Aldı görəh:

İbrahimam gətirmişəm,
İşi başa yetirmişəm.
Aslan adda qardaş itirmişəm.
Get, Pərim, gələ bilmərəm.

Hürnisə:

– Hancarı gələ bilməzsən?

Əmr eylədi fərraşdara kecavənin qavağını kəsif İbrahimi
düşürdülər. Qız İbrahimi bir gözəl otağa apardı. Ancax bu işi
Hürnisənin nə atası, nə anası, nə də el-oba bilmer. Bunu nə qədər
daldada saxlıya bilər. İbrahim bir gün, beş gün axırda şəhərə çıxması
oldu. Şəhərə çıxıf, qərrib adamdı, tay-tuş yox, biliş yox, qohum
yox. Neynəsin? Nə iş aşsın, gəlhagəl gəlif bir halva dükəninin
qavağında əyləşir. Oyana-buyana gələnə baxer, gedənə baxer.
Köhsünü otürör. Kim yox, kimsə yox. Gördü bir ağsaqqal, nurani
kişi buna tərəf gəldi:

– Salamun aləkeykum, oğul.
– Əleykum salam, baba.
– Oğul, görünür qəribsən.
– Bəli, ateyi-mehriban, qəribəm.
– Bu yerlərdə nə görüfəsən?
– Babeyi-mehriban, mən dilnən sana başa salammaram,
inşallah saznan söylüyərəm.

El çəkilib, hər kəs öz yuvasında,
Xocam, mən qəribəm axşam bazarı.
Bir qəribəm kimsəm yoxdu yanımda,
Xocam, mən qəribəm axşam bazarı.

Qoca kişinin özünən asılı olmayaraq gözünən yaş axdı:

– Ay Allah, bu boyda-buxunda cavannan birini maa niyə
vermədin? Nə gözəl oğlandı bu. Oğul, dərdinin birini də deyə
bilərsənmi?

İbrahim:

– Qulağ as.

Əvvəldən yaradı qəlbimin başı,
Sönübdü könlümün eşqi, ataşı.
İtirmişəm Aslan addı qardaşı,
Xocam, mən qəribəm axşam bazarı.

Qoca:

– Oğul, allah-təbraka-tala dərdinə əlac eyləsin. Sözüünün sonu-
nu denən, sənnən danışacağım var.

İbrahim:

İbrahiməm, dərdə dərman olmadı,
Üzülürəm, taqətim də qalmaq.
Çox dilədim, mehman alan olmadı,
Xocam, mən qəribəm axşam bazarı.

Xoca İbrahimin qolunna tutuf çəkə-çəkə içəri apardı. Dedi:

– Oğul, maa Halvaçı Musa deyəllər. Mən halva pişirif gündə
bazarriğ eyleyirəm, oğul-uşağı onnan dolandıreram. Mana da
köməhçi lazımdı. Sən mənən qalif işdiyərsənmi?

İbrahim:

– Baba, qalif işdiyərəm.

Qoca:

– Oğul, bax bu günnən belə bu tükən sənin ixtiyarındadı.

Başdadı hər şeyi İbrahimə göstərməyə. O qədər söhbət oldu ki, savağa yaxın idi. İbrahimə bir yer göstərdi. İbrahim yuxuya getdi.

Sizə kimnən deyim Hürnisə xanımnan. Gəzer, dolaner, şəhəri bir-bir eyliyə İbrahim addı adam yoxdu ki, yoxdu. Yetmiş kənin yetmişini də şəhərə buraxıf dedi:

– Ay qızdar, kim İbrahimi tapsa, yetirən kimi bu boyunbağı onundu.

Qızdar tökülürlər şəhərə, ancax İbrahim öz işindədi, halva pişirif halva satmağdadı. Bir belə, beş belə, on belə günü-günnən Halvaçı Musanın qazancı arter, pulu arter şaxələner. Ancax Hürnisənin Qaraca qız addı bir kənizi var idi, o, gəlif İbrahimi burda gördü. Savax tezdən İbrahima o qədər tamaşa eyliyə ki, bir də baxer ki, şər qarışer. Dedi:

– Allah maa ölüm versin. Bu nə iş iydi?

Yüyürə-yüyürə özünü yetirer Hürnisə xanımın yanına. Çatan kimi boyunbağını boynunna üzdü. Hürnisə xanıf:

– Ay qız, dəlimi olufsan? Neylersən?

Qaraca qız:

– Dəli sən olufsan, dediyini tapmışam.

Hürnisə:

– Qız, hardadı?

Qaraca qız:

– Gəl.

Gəlhagəl, gəldilər İbrahim işdiyən Halvaçı Musanın tükanına. Təsdiqləndi, İbrahim burdadı. Hürnisə xanıf geri dönüf Qaraca qıza dedi:

– Boyunbağı da sənin, üstündə bir üzüy də verəjəm, şəhərdə bütün kənkannarı¹⁸ bura yığın.

Kənkannar gəldi. Hürnisə dedi:

---

¹⁸ Kənkannar – quyu qazan, yeraltı tunel qazan

– Bax, mənim bu otağımın altınnan halvaçı dükənına neçə günə qazarsınız?

Biri dedi beş günə, biri dedi üç günə. Bir arıği var idi dedi:

– Xanım, əyər torpağımı daşıyan olsa savax başdıyaram, axşam qurtararam.

Axşam üstü idi, İbrahim gördü ayağının altınnan tappıltı gələr. Dedi, görən bu nə olan şeydi? Qorxusunnan eşiyə çıxdı, gördü bu torpağ uşdu altınnan bir qara oğlan çıxdı. İbrahim:

– Ayə, sən kimsən?

Onatan qızdar töküldülər. İbrahimi həməən yeraltı yolnan hər axşam xanımın evinə aparıf, savax da gətirellər. İbrahim bu təlaşnan geder ləzzət çəkən ləzzətində, kef görən kefində. Ancax yenə də Hürnisənin nə atasının, nə də anasının xəvəri yoxdu bu işdən. Aslan da ki, yoxdu, padşahlığındadı.

Sizə hardan xavar verəjəm Dağıstannı Qara Çufutdan. Şəmli* Qara Çufut deyirdilər adına. Bu, bir on dörd yaşdı qıza vurulmuşdu. Suleyman xanın qızına, nə iş görördü, qızı nə ələ ala bilirdi. Yola gətirə bilmirdi. Günlərin bir günündə Şəmli Çufut başını salleyif gederdi. Gördü ayağını çəkə-çəkə bir qarı gələr, əlini qaşının üstünə qoyuf dedi:

– Bıy, ə, sən Şəmlisənmi?

– Hardan tanıdın məni?

– Bıyy, başın batsın ağacda barabar yellənmerdiyimi? Mən filankəs döyüləmmi?

– A başın batsın, nə tez düşüfsən?

– Səni kimi arsız ha döyüləm. Nağayrem? Bə niyə belə pəjmurdə, niyə belə kefsiz?

– Ay qarı, bəs belə bu hala düşmüşəm.

– Baa o məndə. Sən cibimi doldur.

– Ayə, nə qədər isteyirsən, al də.

İki cibini də qızılınan doldurdu. Qarı dedi:

---

* Şəmli – Şəmil

– Sana qız gəlməz. Get bir cavan oğlan tap görəh. Qız onun dalıncan yüyürsə, denən oğlumdu, onun adınnan qızı al, sonra oğlanın başını kəs, qız da qalsın sana.

– Bıy səni iman yiyəsi olasan, ay qarı, sən nə gözəl yol göstərdin.

Şəmli Qara Çufut kəndbəkənd, şəhərbəşəhər gəzer dolaner. Ancax könlünə yatan oğlan yoxdu. Gəlif Herat şəhərinə çıxər. Halvaçı Musanın qapısınnan keçəndə gördü xalx yaman sıraya düzülüb. Kimi İvrahimin gül camalına tamaşa eyliyə, kimi guya halva aleyr. Alımıyan da bir də qayıder baxer. Şəmli Qara Çufut İvrahimi görəndə dedi:

– Hə qız bunu görəndə yüyürə-yüyürə gələjək.

Oydu ki, daldaya çəkilib İvrahimin atasını, İbrahim haralıdı, hardandı, keçmişdə nəyi olub, hamsını öyrəndi.

Bir gün libasını dəyişib İvrahimin yanına gəldi. Qucaqlıyıb o üzünən bu üzünən öpdü:

– Ayə, sən İbrahimsənmi?

– Bəli.

– Zülalın oğlusanmı?

– Bəli.

– Aslan hanı?

– Sən məni hardan tanıyırsan?

– Ayə, mən sənin otuz il qavax itən əmin Yaqubam. Qoyaram heç belə çirkin yerlərdə işliyəsən? Var məndə, devlət məndə.

Bu, belə İbrahimi pişirməkdə olsun, sizə deyim Hürnisə xanımmın. Gejə yuxuda gördü ki, İvrahimi kecayəyə mindirib aparellar. Özü də sandığa qoyub, aparellar. Tez sərsəm yuxudan ayıldı, gördü İbrahim yater. Saçlarınnan üç tel ayırıf sinəsinə baser, görəh İbrahimə “Hüseyni” havasına nə deyir:

Başına döndüyüm, qurban olduğum,

Sən gedərsən Dağıstana İbrahim.

Alışf oduna büryan olduğum,

Sən gedərsən Dağıstana, İbrahim.

İbrahim:

– Ay qız, yuxumu gördün? Sən münəccimsən, nəşən?! Nədi danışdığın. Qoy yatax.

– Yox, qoy axıracan deem.

– Yox, ikincini özüm deyəcəm. Belə deyif, İbrahim görək neçə dedi:

Badi-səba yuxusunnan ayılmış,
Nə süzülür Dağıstana gözlərin.
Kipriklərin eşir, tökür qanımı,
Qəsd eyliyə şirin cana gözdərin.

Aldı Hürnisə:

Əmib-əmib ləblərinən nə qandıx,
Alışban eşq odunnan nə yandıx?
Bir tacir boynunnan kəsdirdi sandığ,
Sən gedersən Dağıstana, İbrahim.

Aldı İbrahim:

Gəldi Şəmil tacir yel kimi əsdi,
Gələni-gedəni sınıdı, kəsdi.
Məni sənən ayırmaqdı bil qəsdı,
Bir öpəydim qana-qana gözlərin.

Aldı Hürnisə:

Eşitginən Hürnisənin sözünü,
Salıfsan canıma eşqin közünü.
Görəjəhsən qeyri yarın üzünü,
Sən gedersən Dağıstana, İbrahim.

İbrahim dedi:

– Ay xanım, sarsaqılama gör mən nə deyirəm. (lağnan)

Bu tacir Heyratda bir qala yaptı,
Gələni, gedəni sınıdırdı qapdı.
Aradı, axtardı mənim tapdı?
Qoy ağlasın yana-yana gözlərin.

Bəli, söz tamam oldu. Yatdılar qalxdılar. Savaxınız xeyrə açılısın. Savax halva satmağa gələn İbrahim gördü ki, Şəmli Qara Çufut kəcavədə bunu gözdüyür.

– Oğul, hökmən biz Aslan şahı tapmalıyıq. Yoxsa mən bu gejdə yatammaram. Sən də burda avaralana bilərsən, qoymaram.

– Ay kişi etmə eləmə, burda yaxşıca dolaneram.

– Yox, doqquz aydı burda işdiyirsən, nə qazanırsan? İnnən belə nə qazanasan.

Halvaçı Musa başdadı ki, etmə, eləmə, aparma.

Şəmli dedi:

– Sənə yüz manat lazımdı, al bu min manatı, mən qardaş oğlumu apareram.

Musa kişi:

– Məsləhət sənindi. Amma mən istiyərdim İbrahim mənə qalsın.

Şəmli:

– Yox, apareram.

Sandıx ki, deyirdilər haman sandığı Şəmli Çufut düzəltirmişdi. İbrahimi haman sandığa qoyuf ağzını bərkitdilər. Dəvənin belinə aşirdilər. Gedəndə yolları Hürnisənin evinin qapısından idi. Gördü ki karvan keçər, yuxusunda necə görüf karvan elə qatarranıf. Gördü yuxuda necə görmüşdü İbrahimi sandığa elə salıflar. Dedi:

– Ay qızdar, bir eşiyə çıxın, Qaraca Çufutun üzünü qara olsun. Mənim günümü qara elədi. O sazımı bəri gətir.

Şəmli Çufut, sən allahı seversən,

İnsaf eylə, gəl aparma yarımı.

Apararsan mana zülm edərsən,

İnsaf eylə, gəl aparma yarımı.

Bu səsi-səmiri İbrahim eşidif, fərraşa dedi:

– Ayə, sandığın ağzını bir az aç.

Aşdılar, oturuf sazını da sinəsinə basıf görəh nə deyəcəh, biz deyəcəh, siz sağ olun:

Hürnisənin “Şəmli Çufut, gəl aparma yarımı” diməyi İbrahime yaman yer elədi. Deyir:

Bülbül oluf damannarı açmısan,

Nazlı dilbər, sən əğyara yalvarma.

Qızıl gül tək sən ətrini saçmısan
 Nazlı dilbər, sən əğyara yalvarma.
 Eşitmer Hürnisə deyir ki, tacirlər tamahkar olur, odur ki, dedi:
 Pul istersən üç min tümən pul verim,
 Qul istersən on iki nəfər qul verim,
 Ağ üzümənən dənə-dənə xal verim,
 Şəmli Çufut, gəl aparma yarımı.
 “Ağ üzümənən dənə-dənə xal verim” deyəndə İbrahim alışığıf,
 yanmağa başladı. Dedi:
 – Ay zalımın qızı, qulaq as.
 Necə gəldim mən beçara nazara,
 Günü-günnən canım düşdü azara.
 Mən bülbüləm, sən gəl sığınma xara,
 Nazlı dilbər, sən əğyara yalvarma.
 – Hələ, mən getməmiş sən nə üzünənən xal verdin?
 Aldı Hürnisə:
 Ey tacir, görüm ki, qırılısın qolun,
 Sənin hər bir yerdən bağlansın yolun.
 Hürnisə qarğasın lal olsun dilin
 Qara Çufut, gəl aparma yarımı.
 Görəh İbrahim nə deyir:
 İbrahiməm, oxuduğumu yazaram,
 Sən bilersən şirin cannan bezərəm.
 Aslan deyif diyar-diyar gəzərəm,
 Nazlı dilbər, sən əğyara yalvarma,
 Söz cavabı tamam oldu, sandığın ağzı qapandı, karvan yola
 tüşdü. Gəlhagəl, günə bir mənzil, teyyi-münəzzil gəlif çatdılar
 Dağıstana.
 Dağıstana töküldülər. Şəmli Çufut İbrahimi başdan ayağa
 bəzəyif bəy paltarı geyindirdi. Sultan xana xəbər göndərdi ki, qız
 mənim oğlumu görsün xoşuna gələrmə gəlmermi. İbrahim Sultan
 xanın qarşısına çıxanda xan dedi ki, ay maşallah, doğrudanmı
 Şəmli Çufut bu sənin oğlundu?
 Çufut dedi:

– Əlbəttə, mənim oğlumdu. Qızınızın razılığını alağ.

– İnşallah.

Qız bağçada öz kefində. Bir molla çağırıldı get gör, qız bu oğlana gedirmi, getmirmi. Molla İbrahimi yanına alıf bağa gəldi. İbrahim mat-məətəl qalır. Gördülər xeyli qız, çalılar, oxuyullar, özdəri üçün. Ancax İbrahimi görəndə hamının yönü İbrahimə çöürüldü. İlahi, sən belə vücud yaratmışsan? Sənin varlığına şükür-lər olsun. Bu nə nemətdi? Necə insandı? Bu mələkdə, hürüdü nədi? Qızdar mat-məətəl qalıflar. Səkinə xanım boylananda gördü bah-bah. Molla yaxınlaşdı:

– Qızım:

– Bəli.

– Qızım, bu oğlanı atan sənə ixtiyarına göndərir, gedərsənmi, getmirsənmi?

Qız İbrahimə baxtı başdadı dili topuq çalmağa.

– Molla əmi, mana qulax as.

Burda üç xanə söz deyəcək qız. İbrahim də ona cavaf verəcək. Görəh neyə cavab verdi, Səkinə xanım İbrahimə neyə aşiq olduğunu görəh mollaya neyə deyir.

Başına xeyir gəlsin, ay molla baba,

Yazginən babama tez versin məni.

Yığılsın toyuma tamam el-oba,

Yazginən babama tez versin məni.

İbrahim irəli durur:

– Xanım, bir mana da bax.

– Ədə, nə deyirsən.

Qulaq as:

El-obanı tərifləmə qız xanım,

Bizim ellər sizinkinən əzizdi.

Sevgi sevdüyinnən söylə, dönərmimi?

Bizim yollar sizinkinən təmizdi.

Heç Səkinə xanımın vecinə də döyül. Deyir:

Bağlarımda qızıl güllər açılmış,

Alma, heyva dənələnif seçilmiş.

Gözəmindən, bəyəmməndən keçilmiş,
Yazginən babama tez versin məni.

İbrahim məətəl qalır ki, ayə, bu nə fikirdədi.

– Ay xanım, gör mən nə deyirəm.

Bağça barsa, bağlar gərəh bar versin,
Heyva versin, alma versin, nar versin,
Sevən gərəh sevgiyə ilqar versin,
Bizim dillər sizinkinnən əzizdir.

Səkinə xanımın yenə vecinə döyül ki, bu gədə nə deyir. Nə andirer, nə anladı. İbrahim onu deyir ki, molla baba, yazersanmı:

– Molla.

– Yazeram.

– Sən de.

Qulaq as:

Səkinə də eşq oduna yanarmış,
Oğlan gəlif göz önündə dayanmış.
Mən nə deyim, Allah özü bəyənmiş,
Yazginən babama tez versin məni.

Aldı İbrahim:

Hər zaman selləner gözümün yaşı,
Kəsməz ürəyimin qorxu-təlaşı.
İbrahim axtarer Aslan qardaşı.
Bizim dillər sizinkindən əzizdi.

Söz tamam olan kimi molla yazdığını yazdı, götürdü getdi.

Qırx gün, qırx gejə toy çalındı. Daqqır-duqqur gəlin gəldi keşdi gəlin otağına. İbrahim bəzən ilif. İbrahim gəlin otağına keçən vaxtı Şəmli Çufut dedi:

– Ay oğul, sənin qardaşın Aslan da var, eləmi?

– Hə.

– Aslanı tapmamış sən necə gəlin otağına girəcəysən? Gərəh onu da tapam. Ona da gəlin tapam. İkinizi də barabar otağa yola salam. Razısanmı?

– Razıyam.

İbrahim yolunan gedənnən sonra Şəmli Çufut saqqalını həna-
layıb girdi Səkinənin odasına.

Səkinə:

– Kişi, xoş gəldin. Bu nədi?

Şəmli:

– Bə bilmərsənmi, sənən ötrü ölən mənəm. İndi ikimizik, bir
də xəlvət otağ.

Səkinə xanım dedi:

– Üzün kirridi, bir aftafeyi gətirim, üzünü yu.

Aftafee belə tutdu. Əlini yudu. Səkinə xanım dedi:

– Üzünə də çırp, başına da. Başına çırpanda afta açıldı geri
yannan. Sürüdü bunu eşiyə. Özü də yıxılıf yatdı.

Savax açılır. Savax açılan kimi Şəmli Qara Cufut caduya əl
atdı. İbrahimin baxtını-yığıvalını bağlatdı. Elədi nadan, sərsəri.
Qıza heç gözünün ucunna da baxa bilmer. İbrahimi o kökə qoyuf
Şəmli Qara Cufut. Hər axşam gələr qızın yanında yater, savax da
çıxıf işinə-güjünə geder İbrahim. Axşam belə, savax belə, ay keşdi.
İki ay keşdi, üç ay keşdi, ortada heç zad yoxdu. Səkinə xanımın
anası gəldi qızını yoxlamağa. Baxdı gördü ala gilasa bənziyə qız
nolub, payız alması kimi sapsarı soluf.

Dedi:

– A qızım, bu niyə belə?

Səkinə xanım:

– Mana saz gətirməsəniz dərdimi deyəmmərəm.

Necə deyim zalım atam yaşasın,

Ana, daha İbrahimə getmərim.

Nejə verib, elə geri boşasın,

Ana, daha İbrahimə getmərim.

Anası:

– Ay qızım, dəlimi olufsan? İbrahimmən gözəl kim var bu
şəhərdə? Qoja vaxtı mənəm ona tamahım qaçer, niyə getmersan?

Səkinə xanım:

Dan üzü tezdən qalxer geder yazıya,

Ağ lavaşı doğroyur tökür tazıya.

Nəhlət gəlsin nigah kəsən qızıya,
Ana, daha İbrahimə getmərim.

Dan üzü tezdən durar gedər oyuna,
Aşıqları tökər yığar qoynuna.
Oğlan döylü duram girəm qoynuna,
Ana, daha İbrahimə getmərim.

Anası:

– Ay qızım, nədi səyaxladığın.

Səkinə:

– Yox ana, mən səyaxlamıram. Qulaq as.
Bir aşiq gətir sən söhbətə, saza,
Bir molla gətgenən dərdimi yaza.
O, qız, mən qız, qız da gedərmə qıza,
Ana, daha İbrahimə getmərim.

Anası:

– Ay qızım, etmə, eləmə.

Orda deyir Səkinə:

Qoyun deyil, qoyunlara qatam mən,
Öküz deyil, qəssablara satam mən.
İyid deyil, qucaqlaşif yatam mən,
Ana, daha İbrahimə getmərim.

Anası:

– Ay günün qara olsun, bəə səni kim alajax?

Qulaq as:

Arrı desən, arrılardan arrıyam,
Duru desən, durulardan duruyam.
Səkinə deyir, əmi oğlunun yarıyam,
Ana, daha İbrahimə getmərim.

Anası:

– Bu saat gederəm, hamsını dədənə qandıraram.

Qara Çufut sandıx hazırıradı. Gəlini bir sandığa, İbrahimi də
bir sandığa salıb Tacir aralandı. Baxdılar ki, lələ köçüf yurdu qalıb.
Nə Şəmil var, nə Səkinə var, nə İbrahim. Heç kim. Kəcavə geder,
gethaget çıxdılar dəryanın qırağına. Qəfləsini, dəvəsini gəlif doy-

durannan sonra Kavdan paşaya, kapitan paşa deyirdilər. (yani gəmi kapitanı) Dedi:

– Al bu bir kisə qızılı, oğlanı nə tər olur, olsun bunu bizdən ayır.

Kavdan paşa dedi:

– Bir adam öldürməh, bütün dünyoyu qırmağ deməhdi. Bu nədi buna görə adam öldürəm, öldürməyəcəm.

Şəmli dedi:

– Ayə, bir belə yenə artırajam.

– Mən öldürməyəcəm, amma dəryada qoyuf gedə bilərəm.

Gəmi dəryanın ortasına yaxınlaşan vaxtı, əylədi gəmiyi. Bir fırlıdağ gəzer. Dedi:

– Ay İbrahim, sən layıxlı oğlansan, sana tay burda adam yoxdu gəl, bu balaca gəmiyə otur, sür get.

İbrahimi balaca gəmiyə oturtdu. İşarə əylədi, böyük gəmi tərənən vaxtı, kəndiri kəsdi, gəmilər aralandı. Qalır İbrahim təhcə. O tərəfdən də Səkinə qışqırer.

Götürüf İbrahim görəh burda nə dedi, biz deyəh, siz şad olun.

Səlvi boylum mələkzada,
Gənim də qaldı dəryada.
İlqar, iman vermə yada
Gənim də qaldı dəryada.

Ordan qız tərənər.

Başımdı cəllad əlində,
Qoymurlar düşəm dəryaya.
Kəlmeyi-şəhadət dilimdə,
Qoymurlar düşəm dəryaya.

Alır İbrahim:

Taxta nəzik, dərya dərin,
Əsər yellər sərin-sərin.
Çatdırginən vay xəbərin,
Qardaşın qaldı dəryada.

O vaxt qız cavab verer:

Qolumnan tutuf haramı,
Hər yerdən kəsib çaramı.
Bağlayan yoxdu yaramı.
Qoymurlar düşəm dəryaya.

Aler İvrahim:

Yalvareram bir Allaha,
Qeyri əlac yoxdu daha.
Gedən olsan Aslan şaha,
İvrahim qaldı dəryada.

Qız nə deyir:

Göylərə ucalar ahım,
Köməy eylə, qadir şahım.
Səkinə deyir can, İvrahim,
Qoymurlar düşəm dəryaya.

Gəmi aralaner. Yoluna düşüf geder.

İnsan nə qədər olsa, Allahı yaddan çıxartmamalıdır. İbrahim nə təhər olursa, yuxuya geder. Bir odur ki, ayılında görür xarıltı gələr. Qayıx qırağa çıxıf, özü də haldan tüşmüşdü. O, bir çovana irast gəldi. Dedi:

– Salamin əleykum, qardaş, ajdığım var.

Allah verənnən çovan İbrahimi yedirdi. Axırda dedi:

– Maa çovannıx eliyərsənmi, yanı yoldaşdıq?

İbrahim:

– İnşallah, eyliyərəm.

Bəli, İbrahim çovannığa başdeyir, qoyun güdör. Ağası da qoyun sahabi varrı-dövlət adamdı. İbrahim qoyun güdördü. Bir gün ağasına dedi:

– Ağə, maa paltar, palaz lazımdı. Əyağım-başım tökülüf.

Ağası:

– Ayə, yekə kişisən, hələ yeni ayların düzəlif.

Bu söz İbrahimin xətrinə dəydi. İbrahim dənizin kənarınnan gedən vaxtı baxdı ki, heş kim yoxdu. Götürdü “Quba kərəmi” havasına görəh öz-özünə nə dedi!

Dərya kənarında yalnız qalmışam,
Dərdimi deməyə sirdaş bulunmaz.
Ağlamaq istərəm cani qəlibdən,
Gözüm də quruyuf, bir yaş dayanmaz.

Əyax yorğun, bədən zəif nə çarə,
Dalğa vurdu, su tulladı kənara.
Yalnız sərkərdəyəm tamam avara,
Xeyir-şər bulmağa yoldaş bulunmaz.

Ay İbrahim, sənin arzun dildəndi,
Arvadı taparsan, çünki eldəndi.
Qardaş atadandı, oğul beldəndi,
Oğul da taparsan, qardaş bulunmaz.

İbrahim gözü yaşdı heyvanın yanına gəldi. Ağası bir az insafa gəldi. Arvadı dedi:

– Ay kişi, bu beçarə beş-altı aydı burda hərrəner, heç olmasa buna bir xərşdih ver. Əyninə paltar alsın.

Kişi:

– Yox, pulum yoxdu.

Kişi bir az qoyunu qavağına qatıf İbrahimə deyir:

– Apar büləri bazara sat. Əyninə paltar al.

İbrahim bunları bazara yeni gətirmişdi ki, sizə kimdən deyim Şəmli Çufutdan. Dəryadan çıxan kimi, dəryanın kənarında üç mərtəbə bir ev varıydı. Evi satın aldı. Aşağı aynaları tamam bağlayıf, Səkinə xanımı çıxartdı üçüncü mərtəviyə. Dedi:

– Səkinə xanım, sən maa əl vermeyincə burda qalajaxsan.

Səkinə də şərt qoyor ki, İbrahimin qannı köynəyini gətirmeyincə, maa əlin dəymiyəjəh.

Bu düşüf İbrahim gəzer, Səkinə də öz işində, İbrahim də bazarda heyvan sater. Şəmli Qara Çufut gəldi, gördü ayə, İbrahim budu haa qabağında. On-on beş heyvan. Yüyürdü bir qəssavın qavağına. Dedi:

– Ayə, heyvanın biri neçəyədi?

– On manat.

– Ala, əlli manatdan al. Bax bu da bir kisə qızıl. Onun heyvanını al, başını da kəsif köynəyini maa gəti.

Qəssaf gəlif İbrahimə dedi:

– Oğul, heyvan neçəyədi?

– Beş manat.

– Gəl bu altı manatı.

Heyvanları qabağına qatıf bir dama gətirdi. Çıxmaq istəyəndə qəssaf:

– Dayan sənin kəllən gedəjəh.

İbrahim:

Qəssab qardaş, sən allahı seversən,

Öldürmə xudaya bağışla məni... – həməən qəvirsannıxda haramılara dediyi sözü burda da qəssava dedi.

Qəssabın buna yazığı gələr. Deyir:

– Ayə, köynəyini çıxart burdan cəhənnəm ol. Gözümə görün-sən mənim də ölümümdü.

Köynəyini verer qoyunun birinin qanına bükör, aparer, Qara Şəmli Çufuta. İbrahim gedif bir az ayınnan-oyunna alıf evə gedər. İbrahim dərya kənarınna qaça-qaça haman imarətin qabağınan keçəndə Səkinə xanım onu görüf çağırdı.

– Ay İbrahim, ay İbrahim.

İbrahim belə baxanda gördü ki, Səkinədi.

– Ağız, ora nətər çıxem?

Səkinə xanım:

– O, beli qırılmışın nərdivanı var, gizdiyifdi. İndi get bir atdı qarışqa, bir də bir qulac ip al.

Atdı qarışqa dünya doludu, biruni tutdu ağzına da yağ sürtdü, başına da ip bağladı. Dedi:

– İndi neynim bunu.

– Burax onu yuxarı gəlsin.

İbrahim qarışqanı yuxarı buraxdıqcan ip də yuxarı çıxırdı. İbrahim ipnən yuxarı çıxdı. Bunnar elə bir-birinə təzə isnişmişdilər ki, Şəmli Qara Çufutun səsi gəldi:

– Səkinə, Səkinə, qanlı köynək gəlif.

Səkinə İbrahimin qolunu çəkdi.

– Ayə, ay vayına oturum, bə bu kimdi?

Qara Çufut İbrahimi burda görəndə dəlicəsinə başına gözüne döyə-döyə özünü yetirdi Aslan şahın yanına, özünü oddamağa başladı. Aslan şah dedi:

– Ayə, buna kim bu zülmü eliyif?

Qara Çufut:

– Bir aşıxdı, arvadımı əlimnən alıf, özümü də bu günə salıf.

Şah:

– Hardadı?

– Bu saat fərraş göndər çağırtdır.

Fərraşdar getdilər Səkinə xanımnən İbrahimi gətirdilər. Allah göstərməsin İbrahimin üz-baş qıllanıb, (yani tüklənib) tanınmer. İbrahim qapıdan girən kimi qardaşını tanıdı. Bu məqamda Aslan şah Səkinə xanıma dedi:

– Qız, sən bilmərsənmi islamın nigahı nə deməkdi? Bu kişi nigahlı ərin ola-ola.

Səkinə dedi:

– Ey Misir şahı, olarmı üç bənd deyəm.

Bunu deyif Aslan şahın qarşısında diz çökdü:

Baş götürüf əyağına gəlmişəm,

Əlac sana qalıf, Misirin xanı.

Mən səni özümə qəmxar bilmişəm,

Əlaj sana qalıf, Misirin xanı.

Aslan şah:

– Ay bə, sənə başına nə gəlifki belə zülümdəsən?

Səkinə xanıma:

– Qulaq as şahım, qulaq as.

Tanımersan əsilimi, soyumu,

Seyraquflar görəmmiyif boyumu.

Özün öz əlinnən eylə toyumu,

Əlac sana qalıf, Misirin xanı.

Aslan şah:

– Kimi isteyirsən? Sənə ərin var, axı.

Səkinə:

– Yox, mənim ərim yoxdu, mənim nigahlım da o cavan oğlandı. Bu da bizə zorr eyliyr. Qulaq as birini də deyim.

Mən göllərin sonasıyam, qızıyam.

Məclislərin söhbətiyəm, saziyam.

Dağıstanlı Sultan xanın qızıyam,

Əlac sana qalif, Misirin xanı.

Aslan şah dedi:

– Şəmli Çufut bə niyə özünü odduyuf yandırersan ki, bu mənim nigahlımdır. Hanı sənin nigah vərəqən? Gəti göstər, deyəndə qız başdadı başına gələnə başdan-ayağa Aslan şaha danışmağa.

Aslan şah əmr eylədi Şəmli Çuğutun qollarını bağladılar. Sonra İbrahimə dedi:

– Oğul, sən cavan oğlan utanmersanmı qoja kişinin arvadına göz dikirsən?

İbrahim dedi:

– Şahım, mənə ixtiyar verərsənmi danışəm? Saznan deyəm, söznən yox.

Aslan şah:

– De, görəh.

Onatan İbrahim başdadı. Elə bu vaxt Ziyad haramı tərəkində qarı buruya gəldi çıxdı. Həmən çovan hansı ki, İbrahim onun 6 qoyununu otarif o da gəlif. Çovan dedi:

– Ayə, mənim çobanıma niyə burda bağlamısan?

Ziyad haramı:

– Ayə, mənim oğlumu niyə burda bağleyifsən?

Onatan İbrahim başdadı:

Zülal şah oğluyduq biz iki qardaş,

Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim.

Hərəmiz götürdük bir qiymətli daş,

Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim.

Aslan şahın başı hərləndi. Tappılı ilə yerə yaxılan vaxtı Şəmli Qara Çufut çığırdı:

– Əyə, qoymayun bu padşahı da öldürdü, bu çox cadugərdir.
Mənim başıma nə oyun açmışdı bu.

Onatan şah dikəldi:

– Oğul, oğul, sonra nə oldu, sözünü davam elə.

İbrahim:

– Qulaq as.

O ki, mən yoruluf günbəzdə qaldım,
Çəkilməz əzaba, ağrıya daldım,
Ziyad haramıya mən evlad oldum,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim.

Ziyad haramı:

– Hə, bax budu, məzarlıqdan tafdım, apardım. Ayə, oğul, bir
danış görüm sonra başıma nə gəldi.

İbrahim:

Üç aydı ki, səhralarda qışdadım,
Doqquz ay da halvaçıda işdədim.
Axır zaman çobanlığa başdadım.
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim.

– Bax, həmən bu kişiyyə çobanlıx eləmişəm. Filan qədər də
heyvanını satmışam.

Aslan şah:

– Oğul, özgə başına nə gəldi?

İbrahim:

Gejə-gündüz dua etdim xudaya,
Düşdüm qəribliyə, düşdüm səhraya.
Gavdan paşa atdı məni dəryaya,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim.

Şah:

– Ayə, Gavidan paşa kimdi?

– Filankəs.

Tez fərraşdar gedif Gavidan paşayı gətdilər. Şah:

– Ayə, sana tafşırılmışdımı İbrahim adında bir qərif gəlsə,
pulsuz keçir?

– Hə, tafşırılıf.

– Bə niyə sən bunu suya tulluyufsan?
– Adını maa demədi.
Şah əmr verdi Gavidan paşanın qollarını bağladılar.
Şah dedi:
– Oğul, de görüm sən kimsən?
İbrahim dedi:
– Qulaq as.

Başına dolanım, bəziryan başı,
İndi bu divanda olma sən naşı.
İbrahiməm Aslan şahın qardaşıdı,
Dilbilməz əlinə düşdüm, neyləyim.

Bəli, Aslan şahın göstərişiyənən İbrahimi götürürlər hamama,
hamamnan gələnnən sonra Aslan şah İbrahimə dedi:

– İndi oğul, bir-bir danış sana pislik edənnərdən, hörmət
edənnərdən.

Halvaçı Musanı da gətirdilər, o qəssabı da gətirdilər, bunu
öldürməyən Ziyad haramı da gəldi, Çovan da gəldi. Hamsının nə
istəyi vardı Aslan şah yerinə yetirdi. Qara Çufutu da çobana verdi
ki, aparıf qoyunlarını otarsın.

Bəli, Aslan özünə gəlif, İbrahimlə birləşənnən sonra dedi:
– İbrahim, otur mənim taxtı-tacımı idarə eylə. Mən getdim.
– Harıya?
– Hürnisüyü gətirməyə.

Aslan şah səksən nəfərlik ləşgərnən atdaner, aralaner. Heyrata
gələr çıxer. Soruşa-soruşa Hürnisə xanımın qarısına gəldi. Atın
üstündə duranda Hürnisə mat qaldı ki, İbrahim gəldi. Çox
oxşuyurdular bir-birlərinə. Bu vaxt Hürnisə xanımın sinəsi coşdu.
Qaşdı qavağına:

Başına dolanım oğlan,
Oğlan, xoş gəldin, xoş gəldin.
Yolunda qoymuşam baş-can,
Oğlan, xoş gəldin, xoş gəldin.

Aslan şah gördü ki, qız bunu səhv salıf. Odu ki, götürdü qıza
görək nə dedi:

Başına dolanım, gözəl,
Ay qız, yarın mən döyüləm.
Əsər yellər, tökər xəzəl,
Ay qız, yarın mən döyüləm.

Hürnisə dedi, bu yığvalı qaranın oğlunun haman xasiyyəti.
Keçən dəfə də belə dedi:

Mən ağlaram yana-yana,
Dərdinnən oldum divana.
Sən getmişdin Dağıstana,
Oğlan, xoş gəldin, xoş gəldin.

Aslan şah:

Qan ağlarsan, qələm qaşnan,
Tor qurarsan siyah saçnan.
Çox gəzifsən yaşıl başnan,
Ay qız, yarın mən deyiləm.

Hürnisə:

Bilmərəm hardan gələrsən,
Bağrımın başın dələrsən.
Həlvət dərdimi bilərsən,
Oğlan, xoş gəldin, xoş gəldin.

Aslan şah:

Qaşun mənim yar-yoldaşım,
Çox bəlalər çəhdi başım.
Yarın İbrahim qardaşım,
Ay qız, yarın mən döyüləm.

Hürnisə:

Hürnisəyəm, dərdli başım,
Çox axıdıf gözdən yaşım.
Həm qaynımsan, həm qardaşım,
Oğlan, xoş gəldin, xoş gəldin.

Aslan şah:

Aslan şaham, vardı gücüm,
Belimdə misri qılıncım.

Həm yengəmsən, həm də bacım,

Ay qız, yarın mən döyüləm.

Söz cavabı tamam olur. Aslan şah Fətəli xanın yanına gedif diləy eliyər, Hürnisə xanımı kecavəyə mindirif Misirə gətirər. Aslan şah elan verir Səkinəyi özünə, Hürnisəyi də İvrahıma kəbin, nigah eyliyr.

Savaxlarınız xeyrə açılısın. Aslan şah dedi:

– Qardaş, babamızın yurduna getməmiş hər şey bizə haramdı.

Ordan qayıdellar Zülal şahın yurduna. Gəlif görürlər Zülal şah xəstələnif. Haman qadın Zülal şahın başına oynunnar açıf. Qadını ortadan götürürlər. Biri Rey şəhərində, biri də Misirdə padşah oldu. Ömürləri boyu yaşadılar. Göydən üç alma tüşdü. Biri mənim, biri nağılı deyənün, biri də Aşığ Aslanın.